

8. osztály

16. Leírtam egy papírra öt számot, majd páronként összeadtam őket, s a következő számokat kaptam: 0, 2, 4, 4, 6, 8, 9, 11, 13, 15. Határozd meg a felírt öt számot!
17. Figyeljétek meg a következő számsorozat képzési szabályát:
9, 98, 987, 9876, ..., 9876543210, 98765432109, 987654321098, 9876543210987, ...
Hány prímszám van ebben a sorozatban?
18. Egy 6 cm élű kocka minden csúcát levágjuk egy olyan síkkal, amely a csúcából kiinduló éleket a csúcától 2 cm távolságra metszi. Hány lapja, éle és csúcsa van az így kapott testnek?
19. Az ABC háromszögben a CH magasság és a BM szögfelező 70° -os szöget zárnak be. A B csúcsnál lévő szög szögfelezője a szemben fekvő oldallal 130° -os szöget alkot. Számítsátok ki az ABC háromszög szögeit! Igazoljátok, hogy $AC = 2 \cdot CH$!
20. Szét lehet-e osztani az 1, 2, 3, ..., 1998 számokat két csoportra úgy, hogy az egyik csoportban kétszer akkora legyen a számok összege, mint a másikban? Szét lehet-e osztani a fenti számokat három csoportra úgy, hogy a második csoportban kétszer, a harmadik csoportban háromszor akkora legyen a számok összege, mint az első csoportban?

AJÁNLOTT IRODALOM A VERSENYHEZ

1. Egy matematikai tehetséggyondozó szakkör munkájából, (A szakköri nevelőmunka kézikönyve), Budapest, 1987. 262-279. oldal
2. Imrecze-Reiman-Urbán: Fejtörő feladatok felsősöknek, (Harmadik, átdolgozott kiadás) Szalay Könyvkiadó 1999.
3. Kiss Sándor: Az indirekt bizonyítás tanítása, A Matematika Tanítása 1986. 6. szám 163-169. oldal.
4. Kosztolányi-Mike-Vincze: Érdekes matematikai feladatok, Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged, 1991.
5. Róka Sándor: Szakköri feladatok matematikából, 5-6. osztály, Tóth Könyvkereskedés, 1996.
6. Róka Sándor: Szakköri feladatok matematikából, 7-8. osztály, Tóth Könyvkereskedés, 1996.
7. Róka Sándor: Egypercesek, feladatok matematikából, 10-14 éveseknek, Tóth Könyvkereskedés, 1997.
8. Sztrokay-Török: Érdekeségek és feladatok egy évszámról, 1998 Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged 1997.
9. Az Abacus és a Középiskolai Matematikai Lapok feladatai, cikkei. (A KöMaL-t elsősorban tanári irányítással tudja egy általános iskolás tanulmányozni).

DR. FORGÁCS ERZSÉBET
Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Etnosztereotípiák a német mint idegen nyelv oktatásában

– „Was sind die kürzesten Bücher der Welt? – „Die über die größten schottischen Auslandsinvestitionen, italienische Helden, britische Kochkunst, amerikanische Kulturgeschichte und österreichische Nobelpreisträger.“

Bevezetésül egy olyan viccet választottam, amelyben számos nemzeti előítélet megfogalmazódik. A különböző népeket és népcsoportokat általában könnyen ellátjuk „címkékkel”, azaz olyan általánosított tulajdonságokkal, amelyek az adott embercsoport képviselőit hivatottak jellemezni. Így keletkeznek az ún. **etnosztereotípiák** (ném. *Ethnostereotype, Ethnophaulismen*).

A sztereotípiák megítélése igen különböző: vannak, akik azt mondják, hogy az ilyesfajta általánosítások hamisak, hiszen az egyazon néphez tartozó egyének igen különbözőek lehetnek, azaz az

egyén tulajdonságait nem határozza meg az egy bizonyos néphez (csoporthoz) való hovatartozása. Az ellenpárt azonban ragaszkodik elképzeléseihez, és meg van győződve arról, hogy a közös történelem, a közös politikai és gazdasági körülmények, a közös életér egy népszellelem (ném. *Volksgeist*) hoz létre, amely a nép minden egységében hátrahagyja nyomait, olyannyira, hogy az egyén bizonyos tulajdonságai a népéhez való tartozása folytán már valamilyen fokban determináltak.

1. Népi karakter – tabutéma?

A nyelvileg rögzült előítéleteknek megannyi fajtája van. A szót „fegyverként” felhasználhatjuk a kommunikációs partner individuum, mint egy csoport képviselője, de akár egy egész embercsoport – pl. nemzeti vagy egyéb kisebbség, ill. egy egész idegen nép(csoport) – ellen is. Tanulmányom középpontjában a továbbiakban a verbális agresszióknak ez utóbbi fajtája, az etnosztereotípiák áll, ill. ennek a témának a feldolgozása a német mint idegen nyelv oktatásában.

A sztereotípiákkal való foglalkozás nem volt mindig magától értetődő és megengedett kutatási téma,¹ ez azonban mit sem változtat azon a tényen, hogy az etnosztereotípiák a nyelvek állandó elemei. Klüver (1994: 121) szavaival élve: „Seitdem Menschen fremde Kulturen kennengelernt haben, ist es schon so etwas wie eine anthropologische Konstante, daß man die jeweils eigene Kultur für überlegen hält” [Mióta az ember idegen kultúrákkal ismerkedik meg, mint antropológiai állandó jegyként jelentkezik azon tulajdonsága, hogy a saját kultúráját felsőbbrendűnek tartja].

A téma valóban érzelmeiktől fűtött, alkalmas arra, hogy felkavarja a kedélyeket (vö. Schellbach-Kopra 1994: 16), az interkulturális kommunikáció és az országismeret életközeli oktatása végett azonban kétségkívül aktuális, ezért feldolgozásáról a német mint idegen nyelv oktatásában sem lehet lemondani. Csak úgy ismerhetjük meg igazán egymást, csak úgy tudjuk áthidalni az előítéletek következtében keletkezett korlátokat, ha megismerünk és megpróbálunk megérteni más mentalitásokat. A nyelvi agresszióval szembeni érzékenységet azáltal erősíthetjük, ha az előítéletekről nyíltan beszélünk, és megpróbáljuk felfedni keletkezésük okait. Emellett a kérdéskör veszít „kényességéből”, ha játékosan és humorral közelítjük meg.

2. A sztereotípiák fogalma

2.1. Definíció

A **sztereotípiák** elnevezést először egy újságíró, W. Lippmann használta a társadalomtudományokban. Szerinte a sztereotípiák a kultúrközösség által előre meghatározott elképzeléseket fejeznek ki, amelyeket az egyén átvesz, s amelyekkel az egyén a világot érzékeli. A képzőművészek, az irodalom, a filozófia és a vallás gondolkodási sémákat közvetítenek, amelyekkel az emberek interpretálják a világot.

A szakirodalom terminológiailag elhatárolja egymástól az **előítélet**, a **szociális előítélet** és a **sztereotípiák** fogalmát, miközben különbséget tesz **beállítódás** (ném. *Einstellung*) és **meggyőződés** (ném. *Überzeugung*) között. Beállítódáson egy érzelmi viszonyulást értünk, amely a jóindulattól egészen az ellenséges érzelmekig terjedő skálán helyezkedhet el, míg a meggyőződés tárgyának valamilyen tényleges tulajdonságot tulajdonít (vö. Wenzel 1978: 23, hivatkozással Quasthoffra 1973: 22 k. és Allportra 1971: 20). A kettő együtt adja az előítéletet (vö. Wenzel 1994: 84). A sztereotípiákat inkább a meggyőződéssel rokonítják, bár véleményem szerint az emocionális komponens – szimpátia, ill. az esetek többségében antipátia – a sztereotípiáknál is nagy szerepet játszik, emellett igen nehéz a két összetevő elkülönítése.

A fenti fejtegetéseket összefoglalva munkám számára Wenzel (1978: 28) következő definícióját veszem át:

„Ein Stereotyp ist der verbale Ausdruck einer auf soziale Gruppen oder einzelne Personen als deren Mitglieder gerichteten Überzeugung. Es hat die logische Form einer allgemeinen Aussage, welche in ungerechtfertigt vereinfachender Weise, mit emotional-wertender und normativer Tendenz einer Klasse von Personen bestimmte Eigenschaften oder Verhaltensweisen zu- oder

abspricht” [A sztereotípiá egy szociális csoportra vagy annak egyes egyedeire irányuló meggyőződés verbális kifejeződése. Formája általános kijelentés, amely igazságtalanul leegyszerűsítő módon, érzelmi-értékelő és normatív irányultsággal az emberek egy csoportjának bizonyos tulajdonságokat és viselkedési formákat tulajdonít, vagy éppen ezek meglétét tagadja].²

2.2. A sztereotípiák pszichoszociális funkciói

A sztereotípiák, ill. a sztereotípiákban való gondolkodás fő funkciói így foglalhatók össze:

- **ökonómia** a gondolkodásban;
- **orientáció** és
- **védekezés**.

Az első, azaz **ökonómiai funkció** az ember leegyszerűsítésre való törekvéséből, kényelmesre törekvő hajlamából fakad. Az ilyen leegyszerűsítő gondolkodásnak azonban megvan az a veszélye, hogy – mint Wenzel 1978: 20 is (Lippmannra való hivatkozással mondja – „der Einzelne seine Umwelt nur noch typisiert wahrnimmt und sie auf ein paar Schemata reduziert” [az egyén a külvilágot már csak tipizálva tudja szemlélni, és néhány sémára egyszerűsíti].

Az **orientációs funkció**t kétféleképpen kell értenünk: egyrészt az egyén a sztereotípiák segítségével a körülötte lévő világot könnyebben átlátja, másrészt pedig a saját helyét is könnyebben tudja meghatározni a világban. A sztereotípiák erősítik a csoport összetartozását, és megkönnyítik a vele való azonosulást. A sztereotípiák tehát erősítik a „mi-érzést”, és elősegítik az egyén integrációját (vö. Manz 1968).

A sztereotípiák segítségével szociális csoportokat lehet egymástól elkülöníteni – ezáltal a sztereotípiák identifikációs lehetőségeket is kínálnak az egyén számára (vö. Bausinger 1988: 13). Az elkülönítés, ill. elkülönülés következtében beszélünk **saját csoportról** (ném. *Eigengruppe*, ang. *in-group*) és **idegen csoportról** (ném. *Fremdgruppe*, ang. *out-group*). Az in-group-nak természetesen pozitív előítéleteket tulajdonítunk, hiszen mi is ehhez tartozunk, míg az out-group-nak negatív előítéleteket (vö. Heintz 1958). Ahogy Adorno mondja: „Wir hassen unsere Feinde so sehr, wie wir uns selbst lieben” [Ugyanannyira gyűlöljük ellenségeinket, mint amennyire önmagunkat szeretjük] (idézi Weiss 1990: 59).

Ezzel eljutottunk a sztereotípiák **védekező funkciójához**: a sztereotípiák kiválóan alkalmasak az in-group – és ezáltal az egyén – önmagáról alkotott képének a megőrzésére, védelmére. Ha az egyén mint a csoport tagja önképét megsértve érzi, félelme agresszív védekező stratégiákban nyilvánulhat meg, mindenképp a verbális agresszió különböző formáiban, az egyén ugyanis ezáltal próbálja a csoport és saját image-ét megvédeni.³

A pszichés funkcióval kapcsolatban Quasthoff (1973: 106) azt mondja, hogy a sztereotípiák arra hivatottak, hogy az egyén gyengeségét kompenzálják: „Schwäche des eigenen Ich, die Unsicherheit und die daraus resultierende übertriebene Bindung an die Wir-Gruppe” führt zu einer Bedrohungsorientierung „gegen alles Fremde Außenstehende”. Das Ich hat Angst, sich selbst zu verlieren und diese Angst äußert sich in positiven und negativen Stereotypen. Diese stärken das Zusammengehörigkeitsgefühl und dadurch das Ich selbst. Das Sprechen in Stereotypen kann also ein Ausdruck der mangelnden Ich-Identität, der Suche nach dem eigenen Halt sein. Auf der psychischen Ebene haben Vorurteile und Stereotype „die Funktion der Kompensation von Ich-Schwäche und die Sündenbockfunktion” [Az Én gyengesége, a bizonytalanság és az abból fakadó túlzott kötődés a saját csoporthoz egy minden idegen és kívülálló ellen irányuló fenyegetettségi orientációhoz vezetnek. Az Én fél, hogy elveszíti önmagát, és ez a félelem pozitív és negatív előítéletekben nyilvánul meg. Ezek erősítik az összetartozás érzését és ezáltal az Ént magát is. A sztereotípiákban való beszéd tehát a hiányzó identitás, a támaszkeresés kifejezése lehet. Pszichés szinten az előítéleteknek és a sztereotípiáknak az Én gyengeségének kompenzálása és a bűnbakkeresés a funkciója]. (Wenzel 1978: 53.)⁴

2.3. A sztereotípiák keletkezéséről

A sztereotípiák keletkezését Schellbach-Kopra (1994: 20) egy tanulmányában igen szemléletesen magyarázza. Amint mondja, mindannyian egy kulturális közegbe születünk bele, amely gondolkodási, cselekvési mintákat és értékkepzeteket tartalmaz, befolyásolja nyelvi és nem nyelvi megnyilvánulásainkat. Sztereotípiák akkor keletkeznek, ha az említett kulturális minta jellemzőit mint az egyén jellemvonásait értékeljük, és ezáltal félreértjük őket. A folyamatot egy példával megvilágítva: A hallgatás a finnknél, valamint a svédeknél tudvalevőleg pozitívan értékelendő, míg a németeknél inkább negatívan. A finnek és a svédek interakciós mintája ugyanis a konfliktusok megelőzésére, azaz harmóniára törekszik, tehát összességében egy bizonyos visszafogottság jellemzi. A németek kulturális mintája viszont az interakciós partnerral való vitára, összeütközésre, a vélemények intenzívebb kicserélésére törekszik, amit aztán egy másfajta kulturális mintával rendelkező ember agresszívnek értékelhet. Ha a kulturális mintának egy ilyesfajta megnyilvánulását mint személyiségjegyet értékeljük, megteremtettük a lehetőséget egy sztereotípiára keletkezéséhez.

A sztereotípiák keletkezésének oka tehát abban (is) állhat, hogy más népek, nemzetek vagy csoportok képviselőit a saját kulturális mintánk alapján ítéljük meg.

3. A téma bevezetése az oktatásba

Az elméleti fejtegetések után vegyünk most szemügyre azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével az etnosztereotípiára témája a német mint idegen nyelv oktatásába bevezethető. Az egyik megoldás az lehet, hogy a fentiekben taglalt elméleti kérdések tisztázásával indítunk. Egy másik lehetőség, ha a témát a magyarokra vonatkozó sztereotípiákkal vezetjük be, mégpedig kettős értelemben: tárgyalni kell az önmagunkról alkotott képet (autosztereotípiára) és mások rólunk alkotott képét (heterosztereotípiára) is (vö. ném. *Eigenbild* és *Fremdbild*). Az etnosztereotípiára kérdéskörének tárgyalásából saját nemzetünk nem hiányozhat. Mivel helyhiány miatt itt erre a kérdésre nincs módomban bővebben kitérni, csak néhány javaslatot említenék az oktatás szemszögéből. Nagyon tanulságosak lehetnek pl. Lendvay Judit (1995)⁵ reprezentatív felmérésének eredményei, amelyben a szerző a nemzeti önkép megrajzolására tesz kísérletet.⁶ A nemzeti önkép szoros összefüggésben van az egyén énképével, amely a pozitív tulajdonságok hangsúlyozásában nyilvánul meg. Azok számára, akik pozitív énképpel rendelkeznek, a tipikus magyar: alapos, anyagiassan gondolkodó, barátságos, bátor, megbízható, művelt, okos, összetartó, rokonszenves, segítőkész, szorgalmas, tiszta, vendégszerető és vidám. Azok, akiknek bizonytalanabb az önértékelése, a felsorolt pozitív tulajdonságokat kevésbé tartják tipikusnak, néhányat meg is kérdőjeleznek, pl. a bátorságot, a műveltséget, az okosságot, valamint szimpatikus voltunkat. A megkérdezettek 42%-a véli úgy, hogy magunkkal szemben elfogultak vagyunk. Más népek/népcsoportok magyarságképét illetően megítélésünk az osztrákok körében a legjobb, és a románok, valamint a romák körében a legrosszabb.

A nemzeti önkép megrajzolásához segítségül hívhatjuk közmondásainkat és szólásainkat is (pl. O. Nagy 1976 gyűjteményéből), és megvitathatjuk, találónak tartjuk-e ezeket a frazeologizmusokat, ill. hogy egyáltalán még ma is használjuk-e őket, pl.:

- A magyarnak elég egy horkantás = a magyar ember hamar megsértődik, hamar indulatba jön. (*rég*)
- A magyar, ha szépen kéri, az ingét is odaadja = a magyar ember még a maga kárára is jószívű. (*táj*)
- Sírva vigad a magyar = bármennyire örül is a magyar, mindig vegyül az örömebe valami bánat is.

A más népek rólunk alkotott képének a megrajzolásához felsorolhatjuk és megvitathatjuk azokat a sztereotípiákat, amelyeket a turisztápropaganda terjeszt. Sok külföldi Magyarország kapcsán még mindig a széles pusztán viharzó lovakra vagy egy hangulatos csárdára asszociál, ahol gulyáslevest lehet enni csipőspaprikával, és hozzá cigányzenét hallgatni. A jelenleg – legalábbis tudomásom szerint – egyetlen magyar borreklám, amelyet a német tévében is lehet olykor-olykor látni, hazánkat mint idilli országot mutatja be, ahol (szó szerinti idézet) „die Welt noch in Ordnung ist” [a világ még rendben van], és ahol az emberek még sajtásütésű kenyereket esznek.

Egy másik igen érdekes forrás lehet az ún. „Völkertafel” [népek táblája] („Kurze Beschreibung der In Europa Befindlichen Völkern Und Ihren Aigenschaften”), amelyet Bécsben az Osztrák Néprajzi Múzeumban őriznek. A tábla 1700 körül, ill. a 18. sz. elején született Stájerországban, ahol valószínűleg kocsmákban, vendégladókban és olyan helyeken akasztották ki, ahol sok különféle ember összetalálkozhatott. A tábla feladata abban állt, hogy egyfajta „használati utasításként” szolgáljon ahhoz, hogyan kell az idegenekkel viselkedni, mire kell a velük való érintkezésben különösen vigyázni, mire lehet velük kapcsolatban számítani, és egyáltalán hogyan lehet a külsejükről felismerni őket. Ezért a táblán nemcsak a jellemző belső tulajdonságok voltak felsorolva, hanem a nemzeti viseletet is ábrázolták (1. História 1987/1, 17). Itt csak néhány a magyarokra és a németekre vonatkozó tulajdonságok emelek ki:

- Gyarlóságai: a németek pazarlók, a magyarok árulók;
- Mit szeretnek: a németek az ivást, a magyarok a zendülést;
- Hogyan végzik életüket: a németek borban, a magyarok kard által;
- Erkölcsükről: a németek nyíltszívűek, a magyarok hűtlenek;
- Szellemi képességeik: a németek szellemesek, a magyarok még a lengyeleknél is szerényebb képességűek.

4. (M)ilyenek a németek...?

Miután az etnosztereotípiá témakörét bevezettük az oktatásba, rátérhetünk központi témánkra: milyenek a németek más népek szemével nézve, és mit tartanak önmagukról.

Noha Roth (1979: 146) szerint „a tipikus német” nem létezik, természetesen a németekről is vannak olyan sztereotíp elképzelések, amelyek már az etnonimák⁷ említésekor is felidőződnek.

Schellbach-Kopra (1994: 18. k.) szerint a Finnországban a németekről elterjedt sztereotípiák nem különböznek lényegesen a más népeknél elterjedtektől. Eszerint a németek szorgalmasak és dolgozók, pontosak, takarékosak és zsugoriak, mindig éhesek, fölényesek, arrogánsak és tudálékosak, hatalomra vágyók, agresszívok, hangosak, kíméletlenek, katonásak, vagy legalábbis merevek és formálisak, nehézkesek és romantikusan szentimentálisak, tele német meghittséggel, hajlamosak a búskomorságra és a világfájdalomra.⁸

A „Milyen a tipikus német?” témakörben már többször végeztek közvéleménykutatást, pl. a TIP c. folyóirat (vö. TIP 1994/2, 40 k.). A válaszokból, amelyek a világ minden tájáról érkeztek, itt csak néhányat emelek ki. Tipikus tulajdonságok a következők: pontosság, rendszeret és tisztaság. Tipikus német jelenségek: népnepélyek (pl. sörfesztiválok), energiatakarékosság, kávézgató háziasszonyok, természetvédelem, veteményeskert és borralaló. Néhányan bizonyos illatokat, ill. hangeffektusokat kötnek össze Németországgal, pl. a frissen sült zsemle illatát, héttvégi grillezést vagy fűvös zenekart, jódlizást asszociálnak. Tipikus német tárgyak: diótörő, kerti törpe, dirndli (ruha), bőrnadrág, szájharmonika, kakukkos óra, söröskancsó, az első osztályosok cukorkástölcsére (*Schultüte*), a karácsonyi forgó (*Weihnachtspyramide*). Megemlítendő még a tipikus német ételek: sült kolbász, sertécsülök savanyú káposztával, meggytorta, feketekenyér, ásványvíz és püspökkenyér (*Stollen*). A tulajdonságok kivételével azonban mindaz, amit felsoroltunk, definíciónk szerint nem igazi sztereotípiá, ugyanakkor többnyire ezekre gondolunk „Németország” hallatán. Mindezeket a felsorolt sztereotíp elképzeléseket „tagadja” humorosan Günther Waldeck a következő szövegben (helyhiány miatt csak egy részletét közlöm):⁹

Ich bin (k)ein Deutscher
Oder: Es leben die Klischees

Ich mag kein Eisbein mit Sauerkraut, kein Bier und schon gar nicht Lederhosen.

Wenn die deutsche Fußballmannschaft gewinnt, ärgere ich mich schwarz, die Haare und Sprache von B. B. machen mich fuchsteufelswild. Kartoffeln esse ich eigentlich nur als Brei, und VW ist mir zu unbequem.

Zu Verabredungen komme ich prinzipiell eine halbe Stunde zu spät, und auch die Arbeit macht mir keinen Spaß.

Ich habe keine blaune Augen, meine Haare sind braun, den Ehering trage ich links, einen Ohrring rechts. Wenn ich überhaupt in Urlaub fahre, dann nach Nepal oder Alma Ata. Der Geruch von roter Wurst macht mich aggressiv; als vor einigen Wochen mein Sohn eine Bratwurst wollte, hätte ich sie am liebsten in den Mülleimer geworfen. Ich habe kein Einfamilienhaus, keinen Grill und keinen Langhaardackel. Ich hasse Polstergarnituren, Schrankwände und Einbautüchen....

Sehe ich Lodenmäntel, dann denke ich an die Harzburger Front, bei Ledermänteln an die Folterkeller der Gestapo. Bei Kniebundhosen assoziiere ich Männerschweiß, Kameradschaft und andere Lügen.

Laut singen kann ich nicht... geschunkelt habe ich noch nie, wie gesagt, diese Art von Bier/Wein/Schnaps-Seligkeit liegt mir nicht.

Kirmes, Messe und andere Jahrmärkte meide ich, die Bildzeitung benutze ich ab und zu zum Anbrennen meines Ofens. ...

Most pedig térjünk rá a németek önmagukról alkotott sztereotípiáira! – A németek nemzeti karakterét, önképét megannyi felmérés vizsgálta már.¹⁰ Ezeknek a felméréseknek az eredményei messzemenően megegyeznek a németekről kialakított általános képpel, már legalábbis ami a pozitív tulajdonságokat illeti. A németek szorgalmasnak tartják magukat, törekvőnek, intelligensnek, alaposnak, tisztának, takarékosnak és precíznek.¹¹ Hermanns szerint a német választási beszédek kiváló forrást nyújthatnának ahhoz, hogy belőlük kirajzolódjék a tipikus német polgár képe, már legalábbis ahogy ők szeretnék látni és láttatni magukat. A politikusok ugyanis a németek pozitív tulajdonságait hangsúlyozzák beszédeikben, hogy ezáltal is hizelegjenek a potenciális választóknak.¹²

4.1. A németekről alkotott kép a német nyelvkönyvekben

A németekről és országukról kialakult képünket jelentős mértékben alakítják a németkönyvek. Földes (1995) szerint néhány újabb keletű tankönyvnek olyannyira kritikus a hangvétele, hogy bennük Németország mint „dass Land der grassierenden Misere” [kb. az állandó nyomorúság hazája] jelenik meg. Példaként P. Kastner-Wels (1994) könyvét említi, amelyben többek között a következő témák szerepelnek: hazugságok az őserdőről, az oktatás és felsőoktatás válsága, erőszak az iskolában, külföldiek Németországban, a zsidókérdés, német származásúak bevándorlása keletről, idegengyűlölet, jobboldali veszély, az újraegyesítéssel kapcsolatos problémák stb. Szó sem esik tehát – mint Földes 1995: 31 megállapítja – azokról az eredményekről, amelyeket Németország a demokratikus rendszer kiépítésében, a gazdasági fejlődés stb. terén elért, nincs tehát egyetlen „felhőtlen” téma sem, minden szövegben a „probléma” áll varázsszóként a középpontban.

Némelyek azonban még így is elégedetlenek, és hiányolják a németkönyvekből az olyan témákat, mint „tolókocsisok, mongoloidok, alkoholista apák és anyák, erőszak külföldiek ellen, munkanélküliség, erőszak az iskolában, dohányzás 12 évesen, nemi élet 14 évesen, AIDS” (vö. Földes i. m. 31, hivatkozással Piontekre 1994: 51 k.).

Nem arról van szó, hogy a tankönyveknek a valóságot valamiképpen elkendőzve kellene ábrázolniuk, de pl. hasznos lehetne egy árnyaltabb megközelítés, hisz a fent említett problémák nemcsak Németországban vannak jelen. Földes (i. m. 32) végezetül arra hívja fel a figyelmet, hogy a német nyelvkönyveknek külföldön érdeklődést és szimpátiát kell ébreszteniük a német nyelv és ezáltal a német nyelvű országok iránt, ami nyilvánvalóan nem úgy érhető el, hogy a németeket kizárólag csak „problémásnak” ábrázolják, hanem úgy, ha azt a benyomást keltik a nyelvtanulóban, „daß er sich für die Aneignung einer Sprache entschieden hat, deren Sprecher in Geschichte und Gegenwart viel Positives hervorgebracht haben” [hogy olyan nyelv elsajátítására szánta el magát, amelynek beszélői a múltban és a jelenben sok pozitív eredményt értek el].¹³

5. Az etnosztereotípiák nyelvi megnyilvánulásai

5.1. Etnosztereotípiák a frazeologizmusokban

Mottó:

Sprichwort bezeichnet Nationen;

Mußt aber erst unter ihnen wohnen. (Goethe)

A sztereotípiák elterjedésének és elterjesztésének a nyelv a legfontosabb médiuma. Az etnosztereotípiák – mint a sztereotípiák általában – különböző nyelvi formákban fejeződnek ki, így frazeológiai egységekben is. A vizsgálatok tanúsága szerint ugyan a sztereotípiák verbális megnyilvánulási formái között a frazeologizmusoknak kvantitatív szempontból alárendelt szerep jut (vö. Löffler – Sternkopf 1996: 66), ám mivel a frazeologizmusok kötött, reprodukálható nyelvi egységek és a nyelv lexikai készletének elemei, és mint ilyenek a szavaknál sokkal jobban tükrözik és befolyásolják a nyelvközösség attitűdjét és értékítéletét, mégis megkülönböztetett érdeklődésre tarthatnak számot. (Vö. Stedje 1987: 154.)

5.1.1. Nagy azoknak a frazeologizmusoknak a száma, amelyekben van ugyan etnikai elnevezés, de amelyekben nincs sztereotípiá (vö. Löffler – Sternkopf 1996: 68). Ezeket nap mint nap használjuk, pl. *jmdm./für jmdn. böhmische Dörfer/ein böhmisches Dorf sein*.¹⁴ A frazéma jelentését – 'vkinek vmi érthetetlen, megmagyarázhatatlan, különös'¹⁵ – mindenki ismeri, aki használja ezt a kifejezést, azt azonban már nem mindenki tudja, milyen kép rejlik mögötte: a frazéma eredetileg arra vonatkozik, hogy Csehországban a falvak szláv nevei a német katonáknak érthetetlenek voltak (vö. Duden 1992: 123 és Krüger-Lorenzen 1988: 48).

A következő frazéma sem tartalmaz sztereotípiát: *hinter schwedischen Gardinen (sein, sitzen)/hinter schwedische Gardinen (kommen)*, amely annyit jelent, hogy 'börtönben (lenni ülni)/börtönbe (jutni)' (l. Duden 1992: 647). A *Gardine* ('függöny') a börtön rácsos ablakát jelenti, *schwedisch* ('svéd') pedig a rács anyagára, azaz a különösen ellenálló svéd acélra utal (vö. Duden u.o.).

Már az ilyen frazémák gyakorisága is amellet szól, hogy a német mint idegen nyelv oktatásában megkülönböztetett figyelemmel kell kezelni őket. Ezek az állandósult szókapcsolatok fordításelméleti és -gyakorlati szempontból is igen érdekesek. Mivel ezeknek – a reáliákhoz¹⁶ hasonlóan – egy bizonyos kultúrtörténeti háttérük van, ami a legtöbb esetben már a német anyanyelvi beszélő számára sem ismert, nincs (vagy legalábbis csak elvétve van) teljes frazeológiai ekvivalenciájuk más nyelvekben.¹⁷ A szó szerinti fordításnak megint csak nem sok értelme van. A hallgatóknak/tanulóknak igen tanulságos lehet az ilyen frazeologizmusok háttérének felderítése – így a nyelvtanítást összeköthetjük országismereti tudnivalók továbbításával is.¹⁸

5.1.2. Az ismertett csoport mellett nagyszámú olyan etnikai megjelölést tartalmazó frazeologizmus van, amely sztereotípiát fejez ki. Egyértelműen előítéletet tartalmaz az *er hat Schwabenalter* szólás vagy a *Die Schwaben mangeln eines Sinnes* közmondás: 'a svábok buták' (vö. Röhrich 1988: 907).¹⁹

Etnosztereotípiát tartalmazó frazeologizmust minden frazeológia-gyűjteményben találunk, sőt vannak olyan gyűjtemények is, amelyek kifejezetten csak gúnyverseket, csúfolódókat (*blasons populaires*), azaz sztereotíp szólásokat és közmondásokat tartalmaznak, mint pl. Otto von Reinsberg-Düringsfeld munkája: „Internationale Titulaturen” (1863, 1992).²⁰ A szerző elfogulatlanul meg akarja mutatni, hogyan gondolkodnak és beszélnek egymásról az egyes népek, vidékek és városok lakói. Van a más népekre vonatkozó proverbiumok között sok humoros, ironikus, de akad közöttük számos durva is (gondoljunk csak a zsidókat és a cigányokat sértő kifejezésekre, amelyekre itt nem kívánok kitérni).²¹

Itt csak néhány példát idézek. Az első (i. m. 16) megint csak azt mutatja, hogy a negatív tulajdonságokat mindig egy másik nép rovására írjuk:

Der Pole ist ein Dieb, der Preuße ein Verräter, der Böhme ein Ketzer und der Schwabe ein Schwätzer.

A második példában arról van szó, ki a csalás igazi mestere (i. m. 29):

Den Polen hintergeht der Deutsche,
Den Deutschen der Wälsche,
Den Wälschen der Spanier,
Den Spainer der Jude,
Den Juden aber bloß der Teufel.

5.2. Etnosztereotípiák a viccekben

Bevezető példánk a tanórán pl. a következő (immár klasszikusnak számító) vicc lehet:

Der Himmel auf Erden wäre, wenn:

Die Engländer die Polizisten, die Franzosen die Köche, die Deutschen die Ingenieure, die Schweizer die Organisatoren und die Italiener die Liebhaber wären.

Die Hölle auf Erden wäre, wenn:

Die Deutschen die Polizisten, die Engländer die Köche, die Franzosen die Ingenieure, die Italiener die Organisatoren und die Schweizer die Liebhaber wären.

Sztereotípiák tehát a frazeologizmusok mellett viccekben is kifejezésekre jutnak. Gyakran éppen azzal érik el komikus hatásukat, hogy általánosításukkal azt a benyomást keltik, hogy igazán fején találták a szöveget. Az ilyesfajta általánosítások ugyanis – ha nem is teljesen, de legalább részben – megfelelnek a valóságnak, „az igazság csíráját” (*ein Körnchen an Wahrheit, kernel of truth* – l. Eismann 1994: 100) tartalmazzák. Ezt az ún. kernel-of-truth-teóriát az is megerősíteni látszik, hogy az idézett viccet a magyar recipiens ugyanúgy interpretálja és tartja komikusnak, mint a német.

Az etnosztereotípiát tartalmazó viccek más nemzetekről vagy hazai etnikai csoportokról keletkeznek, akikhez a beszélő nem tartozik, hiszen nevetni mások rovására szeret az ember. A viccekben közvetített önkép csaknem kizárólagosan pozitív – magunkat nyilvánvalóan nem akarjuk nevetségessé tenni. Ezért tehát a saját nemzetet és csoportot pozitív fényben tüntetjük fel.

A kelet-frízekről szóló német vicceknek vagy a magyarban a romákról szóló kisebbségi vicceknek – mint a vicceknek általában – szociális funkciójuk is van. Ulrich (1980: 67) szerint a kisebbségi vicc „dient nicht nur der Bestätigung der eigenen Normalität und Übereinstimmung mit der Mehrheit, er schafft auch Gruppenbewußten. Für den Witzzähler ist des Lachen der Zuhörer das positive Echo für sich selbst; es stärkt sein Selbstwertgefühl” [A kisebbségi vicc a saját normalitás és a többséggel való azonosság tanúsítására szolgál, egyben csoporttudatot is létrehoz. A viccet mesélő számára a hallgatók nevetése pozitív visszhang; erősíti önértékelését].

Itt párhuzamosságokat látunk a sztereotípiák és a viccek keletkezési körülményei, szerepköre és hatásmechanizmusa között. Sok sztereotípiát tartalmazó viccben agresszió fogalmazódik meg, az aktuális bűnbakok lesznek pellengérré állítva. Az ezekben a viccekben kifejezésre jutó agresszivitás gyakran a saját tehetetlenség, a saját magunkkal szembeni – állandó frusztrációból táplálkozó – elégedetlenség szindrómája, melynek tehát nem racionális, hanem pszichés háttere van. Mindez leginkább a külföldiekről szóló viccekre igaz.²² Németországban elsősorban az ott élő törökök azok, akiket a munkanélküliségért stb. felelőssé tesznek. Ezek a viccek nagyon ismertek. 9-10. osztályos német tanulók pl. azt a feladatot kapták, hogy írjanak le néhány külföldiekről szóló mondást/viccet. Csak két példát idézek (vö. Hölscher 1994: 128):

- „Warum werden die Mülltonnen jetzt aus Glas gebaut?” – „Damit die Türle auch einem Schaufensterbummel machen können.”
- „Was ist ein Türke auf Rolltreppe?” – „Scheiße am laufenden Band.”²³

Nem minden etnosztereotíp vicc durván sértő, sokukban inkább a humoros effektus van túlsúlyban. Ilyenek a kelet-frízekről szóló tipikusan német viccek, pl.:

- „Warum können Ostfriesen keine Eiswürfel machen?” – „Die Frau, die das Rezept hatte, ist letztes Jahr gestorben.”
- „Warum gibt es in Ostfriesland Ebbe und Flut?” – „Als die Ostfriesen ans Meer kamen, hat sich das Wasser so erschrocken, daß es sich ganz weit zurückzog. Und nun kommt es jeden Tag zweimal, um zu gucken, ob die immer noch da sind.”
- „Warum tragen Ostfriesinnen beim Melken Kopftücher?” – „Irgendwie muß man sie ja von den Kühen unterscheiden können!”²⁴

Mindhárom viccnek megegyezik a felépítése: az első rész egy kérdés, melyet aztán a második részben maga a kérdező válaszol meg. Ezek a példák nagyon szemléletesen mutatják, hogy az ilyen viccek a hallgató etnosztereotípiákkal kapcsolatos előismereteire építenek (vö. Schu – Schu 1995: 304 is). Már a kérdés után jellemző, azaz sztereotíp tulajdonságokat asszociál a recipiens, amelyeket a válasz már csak megerősít. A sztereotípiáknak van egy bizonyos elvárásjellegük (*Erwartungscharakter*): olyan elvárások ezek, amelyeket emberek egy csoportjával (ill. az egyénnel mint a csoport képviselőjével) szemben alakítunk ki (vö. Hofstätter 1959).

Németország újraegyesítése is sok olyan problémát felvetett, amelyek viccekben is megjelennek. Az ún. „Ossi-Wessi”-viccekben aktuális társadalmi és gazdasági problémák kerülnek terítékre, pl.:

- „Was ist der Unterschied zwischen einem Fuchs und einem Wessi?” – „Der Fuchs ist schlau und stellt sich dumm – der Wessi macht es andersrum.”
- „Warum braucht man im Westen 13 Jahre fürs Abitur?” – „Weil 1 Jahr davon Schauspielunterricht ist.”
- „Warum können die Ossis nicht vom Affen abstammen?” – „Weil es Affen nie 40 Jahre lang ohne Bananen ausgehalten hätten.”
- „Meint der Ossi zum Wessi: „Wir sind ein Volk!” – Antwortet der Wessi dem Ossi: „Ja, wir auch!”²⁵

6. Összefoglalás

Felvilágosító kampányok a sztereotípiák elleni harcban nem hozzák meg a kívánt sikert. Mint Küsting (1988: 161) írja: „Wie viele Aufklärungskampagnen, z.B. über den Antisemitismus, erwiesen haben, besteht eine Kluft zwischen rationalen Appellen und ihren emotionalen. Erfolgen. Stereotypen sind Bedürfnisse zur Bewältigung von Lebensaufgaben auf Kosten anderer. Diese Bedürfnisse haben defensive und offensive Natur. Sie decken materielle und emotionale Erfordernisse” [Mint ahogy sok – pl. antiszemitizmus elleni – felvilágosító kampány megmutatta, a racionális felhívás, figyelmeztetés és annak emocionális eredményei között egy szakadék húzódik. A sztereotípiák életfeladatok megoldását szolgáló; mások kárára megvalósuló szükségletek. Ezek a szükségletek egyrészt defenzív, másrészt offenzív jellegűek. Anyagi és érzelmi igényeket elégítenek ki]. Egyfelől tehát éppen a keletkezési okok azok, amik a sztereotípiák megszűnése ellen hatnak, másfelől gátolja ezt a sztereotípiák inkább emocionális, mint racionális jellege is. A sztereotípiák elleni harcnak azonban mindenképpen előfeltétele, hogy egyáltalán rávilágítsunk arra, hol élünk vissza a negatív idegenképekkel, ill. ezek hogyan és miért keletkeznek.

Nem keveset tehetünk ezen a téren a német mint idegen nyelv oktatásában, azáltal, hogy a témát feldolgozzuk. A frazeologizmusok és a viccek alkalmasak arra, hogy a kellő nyelvi anyagot szolgáltatassák. A frazeologizmusok az egész nyelvközösség véleményét, beállítódását tükrözik vissza. A viccek hasonlóképpen kollektív véleménynyilvánítások, melyek tanulságos információkat tartalmazhatnak (vö. Diószegi 1989: 214). Bóra (1993: 107) szerint egy kor humorából a közvélemény bontakozik ki. A vicc ugyanis a társadalmi valóságból táplálkozik.

Mivel racionális érvekkel nehéz küzdeni az érzelmi indíttatású előítéletek ellen, így az etnosztereotípiák tárgyalásának is inkább abban látom a fontosságát, hogy a nemzeti és etnikai különbségekre rávilágítva azok elfogadására és toleranciára neveljen.

JEGYZETEK

1. Jellemző annak a bolgár nyelvésznek az esete, akinek azzal az indoklással tiltották meg, hogy a témával egy frazeológiai konferencián foglalkozzon, hogy ezek a kifejezések – mivel rosszindulatú előítéleteket fejeznek ki – nem illenek a szocializmus eszméjéhez, amely a humanizmust, a népek barátságát és az internacionalizmust akarja megvalósítani. (vö. Eismann 1994: 82).
2. Az itt megadott definíció tulajdonképpen Quasthofftól (1973: 28) származik, Wenzel egy kis módosítással veszi át.
3. Az image-ről és a rokon fogalmakról vö. Wenzel 1978: 32, Eismann 1994: 84 és Lendvay 1996: 122 kk.
4. Vö. Weiss 1990: 78: „Jeder ahnt seine Fehler, auch wenn er sie bewußt nicht eingesteht. Er leidet darunter. Leiden sucht Linderung. Der schwache und Leidensunwillige projiziert seine Schwächen: auf das andere Geschlecht, auf untere soziale Schichten, auf Fremde – sie sind ihm willkommenes Aggressionsventil” [Mindenki sejtí saját hibáit, akkor is, ha ezeket tudatosan nem vallja be. Szenved ezektől a hibáktól. A szenvedés enyhítésére vágyik. A gyenge, hibáitól szenvedni nem akaró egyén kivetíti gyengeségét: a másik nemre, alacsonyabb szociális csoportokra, idegenekre, akik szívesen látott eszközei agressziója levezetésére].
5. L. még Lendvay 1996.
6. Lendvay kutatási eredményeire Kőpeczi 1995: 22 k. alapján hivatkozom. További irodalom a magyarok népi karakterológiájához pl.: Prohászka 1935; Babits 1939; Szekfű 1939; Bibó 1986 és Kőpeczi 1995.
7. Etnonimákon azokat az elnevezéseket értjük, amelyekkel más népek képviselőit illetjük, pl. ném. *Ami* vagy *Uncle sam*, m. *amcsi* az amerikaikra; ném. *Ivan*, m. *Iván* az oroszokra van ném. *Makkaroni* és *Spaghettifresser* az olaszokra vonatkozóan (vö. Braun 1990). Egy nép(csoport) tipikus képviselőjének tekinthető pl. az, aki a leggyakoribb keresztnévet viseli, ezért az etnonimák (mint az előbbi oroszokat jelentő *Ivan* is mutatja) gyakran keresztnevek. (A viccekben az etnikumspecifikus keresztnév használata előidézi az egész etnikumra vonatkozó sztereotíp elképzelések asszociációját, így pl. a *Gazsi* név hallatán a romákra gondolunk.)
8. A Stern c. folyóirat egyik cikkében (1996. dec. 5. 75-84) a gyávaságot mint a németek népbetegségét tárgyalja, amelynek a gyökerei egyes vélemények szerint az 1933-1945 közötti időből erednek. 1945 után ugyanis hallgattak a szülők, a tettes szerepből az áldozatba bújtak, s ennek következményeként a következő generáció – hiányzó magabiztosságából fakadóan – nem tudott civilizációs kialakítani. Ezért tehát – véli a cikk – a németek túlságosan önállótlank, alattvalói szelleműek. Klüver (1994: 125) szerint ugyancsak a nyomasztó német történelemtől való menekülés és oka a multikulturális társadalom víziója iránti lelkesedésnek.
9. A szöveg különösen alkalmas a „Milyen a tipikus német?” témájának feldolgozására. A szöveg mintájára írathatunk a diákokkal egy fogalmazást a következő címmel: „Ich bin (k)ein Ungar – oder: Es leben die Klischees”. A szöveg Borbein (1995: 115 k.) könyvéből való, amelyben még további vitaanyagok is találhatók, pl. „Ein deutsches Alphabet” (i.m. 111).
10. Vö. Hermanns gazdag irodalomjegyzékét (1996: 29 kk.). Négy évvel ezelőtti jómagam is végeztem egy kérdőív felmérést. A megkérdezettek szerint a németek énképe a következőképpen adható vissza: szorgalmas, dolgozó, törekvő, rend- és tisztaságszerető, pontos, megbízható és takarékos. Ezenkívül a jólétre való törekvés miatt fogyasztási szenvedély (*Konsumsucht*) is jellemzi őket, profitéhesek és pénzhajhászok.
11. Vö. Hermanns 1996: 22, hivatkozással a következőre: Emnid Informationen 1989/11-2, 9.
12. Helmut Kohl pl. a következőképpen értékeli kormányzási idejének eredményeit: „Dieser Erfolg ist uns nicht in den Schoß gefallen. Er ist entscheidend das Ergebnis von Fleiß, Arbeit und Wagemut der Unternehmer und Arbeitnehmer, der Arbeitgeber und Gewerkschaften in unserem Lande” [Ez a siker nem egyszerűen az öllünkre hullott. Döntően eredménye hazánk vállalkozói és munkavállalói, munkaadói és szakszervezeti szorgalmának, munkájának és merészségének] (idézi Hermanns 1996: 22).
13. Földes írása élénk vitát váltott ki, vö. S. Hecht, S. Piontek és a Barcelonai Goethe-Intézet írásait in: DaF 1995/4. Földes (1996: 45) ezekre válaszolva úgy véli, hogy az ellentétes vélemények nagyrészt a külső és belső szemlélet („Innen- und Außensicht”) különbözőségeiből erednek: a németek ugyanis kritikusabb szemmel nézik önmagukat, mint ahogy a külföldiek itélik meg őket. Földes szerint azonban a német mint idegen nyelv oktatásában a külföldiek alkotják a célcsoportot, ezért az ő látásmódjukat kellene fokozottabban figyelembe venni.
14. A magyar funkcionális frazeológiai ekvivalens az lehetne: ez (*neken*) kínai.
15. Ugyanebben a jelentésben használatos a következő szólás: *das kommt mir spanisch vor*, amely eredetileg a német protestáns körök ellenállására utal V. Károlyra szemben, aki spanyol származású és neveltetésű király lévén Németországban – a németek számára idegen, érthetetlen és furcsa – spanyol szokásokat akart bevezetni (vö. Röhrich 1992: 1439 k.). *A das sind spanische Dörfer* frazéma valószínűleg az előbbi kettő keveredéséből keletkezett (vö. Röhrich i. m. 1494 is).
16. Reáliákon azokat az egy nyelvre jellemző szavakat és kifejezéseket értjük, amelyek olyan, specifikus tárgyakat, fogalmakat, szituációkat stb. neveznek meg, melyek a más nyelvet beszélők társadalmi közegeből, tapasztalati világából egyszerűen hiányoznak. A reáliák lehetnek pl. nemzeti ételek (pl. or. *scsi*), népviseletek (pl. ném. *Dirndl*), táncok (pl. m. *csárdás*), vagy politikai, gazdasági stb. intézmények, szokások megnevezései (pl. *keltném. Jugendweihe*).
17. A negatív jellemvonásokat pl. mindig a szomszédos, vagy legalábbis egy másik idegen népnek tulajdonítják, pl. a ’titokban távozni, lelépni, (főleg egy társaságból)’ jelentésű a különböző nyelvek így fejezik ki: ném. *sich polnisch verabschieden*; *sich [auf] französisch empfehlen/verabschieden*, ang. *to take a French leave*, fr. *filer a l’anglaise* (vö. Röhrich 1988: 740; Duden 1992: 217) és végül m. *angolosan távozik*.
18. Csak zárójelben jegyezzem meg, hogy ilyen specifikus frazeologizmusok – mint minden nyelvben – a magyarban is vannak. Helyhiány miatt csak egyetlen példát: *nem kerget [nem hajt] a tatár* = ’nem kell annyira sietnünk,

rácérünk' (vö. O. Nagy 1976: 667). (Vö. még ugyanebben a jelentésben: *Nem hajl [nem kerget] a török [rég: Nincs török a házunkban]* – vö. O. Nagy 1976: 682.)

19. Vö. Margalits 1897 (1990): 654 is: *Svábnak negyven éves korában jön meg az esze.*
20. L. még Roback 1944.
21. Az etnosztereotípiát tartalmazó frazeologizmusok túlnyomó többsége negatívan konnotált, és még a néhány igen csekély számú pozitívan konnotált esetén is kicsit ambivalens a pozitív konnotáció, pl. a következő szó-láshasonlatnál: *gesund wei ein Russe*, amelynek hallatán nemcsak pozitív, hanem negatív tulajdonságokat is asszociálunk, hiszen nem egy a nagyvárosban élő orosz ember képe jelenik meg előttünk, hanem egy robusztus természetű, de elmaradott falusi (öreg)ember alakja (vö. Löffler – Sternkopf 1996: 73).
22. Pataki (1991: 12) megállapítja ezzel kapcsolatban, hogy ha nő a társadalmi rendszerben a feszültség, ha gazdasági vagy társadalmi krízis fenyeget, mindig megerősödik az igény a bűnbakkeresésre, s többnyire a külföldiek azok, akik kiválóan alkalmasak arra, hogy az általános gyűlölet tárgyai legyenek.
23. Míg Németországban a külföldieket, főleg törököket hibáztatják mindenért, addig Magyarországon a romák töltik be ugyanezt a szerepet. Ez viccek sokaságában, ill. a verbális agresszió más formáiban is megmutatkozik. Már magát a *cigány* szót is használhatjuk szitokszóként (a szó eredeti jelentéséről vö. pl. Kretzenbacher 1988: 74). A ném. *zigeunern* magyar megfelelője: *cigánykodik* hasonlóan negatívan konnotált. Figyelemre méltó a Bar Kochba Intézet felmérésének azon eredménye, mely szerint a cigány fiatalok az átlagnál is elutasítóbbak egyes mássági csoportokkal szemben, ami tehát azt mutatja, hogy a kisebbségi lét nem tesz szükségyszerűen toleránsabbá (vö. Czene Gábor cikke in: Népszabadság 1996. nov. 16).
24. A frizeket egygyűség tekintetében a viccekben csak az osztrákok (tréfás megjelöléssel „Homo austriacus” vagy „Kamerad Schnürschuh”) mulják felül, pl.: *In Österreich werden Stromleitungen über Land verlegt. Kommt ein Österreicher am Ort des Geschehens vorbei, kichert, geht weiter. Kommt der zweite vorbei, lacht, geht weiter. Der dritte kommt, bleibt stehen und lacht schallend – er kriegt sich gar nicht mehr ein. Da fragt ihn einer der Arbeiter, was denn daran so komisch sei. „Naja”, sagt er prustend, „ihr hängt den Zaun so hoch, daß alle Kühe unten durchlaufen.”*
25. A „Wessik” és az „Ossik” kölcsönös sztereotíp elképzeléseiről és előítéleteiről I. Reiher 1996. Minden, ami a keleti vagy a nyugati országokban más, az identitás szimbólumává válhat. Még a keletnémet közlekedési lámpákon lévő kis emberke („Ampelmännchen”) is, amelyet nyugatnémet figurával akartak kicserélni. A keletnémetek ellenkezése valóságos népmozgalomhoz vezetett, még egy akció is született a következő névvel: „Rettet die Ampelmännchen!” [Mentsétek meg a közlekedési lámpák emberkét!] A „Die Reporter” c. tévémagazin riportjából (PRO 7, 1997. március 4.) megtudhattuk, miért is olyan különleges a keleti lámpaemberke. Az „Ossik” szerint egyszerűen szebb és aranyosabb („schöner und niedlicher”). Az „Ossik” ellenszenva a nyugati emberkével szemben abból fakad, hogy az szerintük egy kis nyomorék („Krüppelchen”), merthogy még kalapja sincs és túl sovány, azonkívül a méretei sem arányosak: a feje túlságosan kicsi és épp ezért nem valami elmésnek látszik („sieht nicht geistreich aus”), s egészében véve ellenszenvesnek tartják a nyugati emberkét, mert az a rámenős nyugati mentalitást fejezi ki. A „Wessik”-nek pedig az a véleményük, hogy az „Ossi”-emberke infantilis, ami nem is csoda, ha arra gondolunk, hogy az NDK-kormány gyerekként kezelte az embereket.
Az igen gazdag szakirodalom teljes közlésétől helyszűke miatt el kellett tekintenünk. (Szerkesztőség)

DR. TÁBORITÁNE PAULORICS ERZSÉBET

szaktanár

Móra Ferenc Általános Iskola

Kecskemét

Ünnepi műsor március 15-re

Nagyon nehéz összeállítani az iskolai műsorokat. Magam is sokat küszködöm e feladattal, ezért szeretnék segíteni kollégáimnak.

Szavalókórus:

„Ezernyolcszáznegyvenyolc, te csillag,

Te a népek hajnalcsillaga!”

Narrátor:

1848. február 23-án Párizsban százezer ember kelt fel a gyűlölt király, Lajos Fülöp ellen. Másnap virradóra a párizsi nép barikádokat emelt feltépett utcakövekből, hintókból, kapukból. Feltörték a fegyverraktárakat, lefegyverezték a katonai őrséget, munkások és diákok rohammal elfoglalták a királyi palotát. Február 26-án kikiáltották a köztársaságot. A hír szétfutott egész Európában.